

Наталія Попович

*головна спеціалістка відділу документального забезпечення
та архіву Львівського окружного адміністративного суду*

Особливості правового регулювання поводження з відходами у країнах Європейського Союзу на сучасному етапі

У країнах Європейського Союзу (далі – ЄС) підходи щодо поводження з відходами ґрунтуються передусім на повторному використанні, екологічності й економічній вигоді. Відповідно до ст. 2 Базельської конвенції про контроль за транскордонним перевезенням небезпечних відходів та їхнім видаленням, відходами є будь-які речовини або предмети, які видаляються, призначені для видалення або підлягають видаленню відповідно до положень національного законодавства¹. Якщо розглянути такий вид відходів як побутові, то тут ситуація вирішується двома шляхами – повторне використання та ліквідація існуючих звалищ. У процесі розвитку підходів щодо поводження з побутовими відходами у країнах ЄС давно відмовилися від накопичення їх на сміттєзвалищах, а ті, які не вдалося розібрати та переробити – адаптували до умов регіону й потреб населення (гірськолижні спуски, парки атракціонів, рекреаційні зони). Основним документом ЄС у сфері управління відходами є Директива Європейського Парламенту і Ради 2008/98/ЄС про відходи та про скасування деяких директив. Цією директивою передбачена така пріоритетність поводження з відходами: запобігання утворенню відходів → підготовка до повторного використання → перероблення → інший тип утилізації (наприклад, для відновлення енергії) → видалення. Європейська економіка замкнутого типу (циркулярна економіка) та політика поводження з відходами все більше розглядають біовідходи як один із кількох ключових потоків відходів, що мають значний потенціал вторинного використання, зокрема як енергоносії. Особливу увагу ЄС приділяє також боротьбі з несанкціонованими сміттєзвалищами та неправомірним захороненням відходів. У 2021 р. спостерігався позитивний тренд щодо зменшення незаконних захоронень і неправомірного оброблення відходів. Це важливий аспект для забезпечення чистоти довкілля і попередження забруднення ґрунту та водою².

У науковій статті³ комплексно розглянуто та досліджено основні правові системи поводження з побутовими відходами в державах – членах ЄС. Торкалися питання аналізу основних норм щодо поводження з побутовими відходами в Україні та її співпраці з державами – членами ЄС у цій сфері в контексті Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони.

¹ The Legal Definition of Waste and its Impact on Waste Management in Europe. URL: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.468.7274&rep=rep1&type=pdf>

² Гончарук І. В., Токарчук Д. М. Досвід країн ЄС у поводженні з відходами та їх біоенергетичному рециклінгу. *Національний форум «Поводження з відходами в Україні: законодавство, економіка, технології»* (21–23 листопада 2023 м. Івано-Франківськ). 2023. С. 150–156.

³ Кідалов С. О. Правові системи поводження з побутовими відходами в державах-членах Європейського Союзу. *Збірник наукових праць з екологічного, кліматичного та енергетичного права ЄС*. 2022. С. 72–85.

Науковці⁴ проаналізували систему класифікації відходів в ЄС з погляду на їхні хімічні, фізичні й економічні властивості. Нині список відходів складається з 20 глав, 110 підкатегорій відходів, 839 видів відходів, 405 видів відходів, класифікованих як небезпечні. Дотримуючись основних принципів Директиви 2008/98/ЄС щодо вдосконалення та оновлення переліку відходів, їхньої адаптації до науково-технічного прогресу та відповідності європейському хімічному законодавству, Комісія за необхідності вносить зміни до Рішення 2000/532/ЄС про перелік відходів.

Боротьбі з надмірним утворенням пластикових відходів в ЄС приділяється значна увага. У 2018 р. Європейська комісія представила Стратегію використання пластику в умовах циркулярної економіки⁵. У 2019 р. ухвалили Директиву 2019/904 Європейського Парламенту та Ради про зменшення впливу окремих пластикових виробів на довкілля⁶. Відповідно до цієї Директиви країни – члени ЄС повинні розробити та реалізувати плани дій для зменшення використання таких виробів та покращення управління потоками відходів пластикових виробів одноразового використання.

Положення, що регулюють сферу утворення та управління відходами упаковки, призвели до значних успіхів. Згідно зі статистичними даними Євростату за 2021 р. Бельгія досягла найвищого рівня переробки відходів упаковки, досягнувши вражаючих 80,4 %. Друге і третє місця посіли Нідерланди та Люксембург, які досягли рівня переробки 76,8 % і 73,7 % відповідно⁷.

У дослідженні⁸ наголошено, що пріоритетним поведінням із відходами є спосіб, який забезпечує можливість подальшого їх використання як вторинної сировини. Зроблено висновок, що відмінність європейської системи поводження з відходами від існуючих українських підходів полягає саме в наявності економічної суті такої системи, яка при цьому будується на принципах зменшення забруднення довкілля, прагнення до безвідходного виробництва, відповідального ведення бізнесу тощо.

У Директиві 2008/98/ЄС визначено, що «запобігання» означає заходи, які вживаються до того, як речовина, матеріал або продукт стають відходами, і які наперед скорочують: а) кількість відходів, включаючи повторне використання продуктів або збільшення їхнього життєвого циклу; б) негативний вплив вироблених відходів на довкілля та людське здоров'я; в) вміст небезпечних субстанцій у матеріалах та продуктах⁹.

Повторне використання за визначенням, наданим у Директиві 2008/98/ЄС, означає будь-яку операцію, за допомогою якої продукти або компоненти, що не стали

⁴ Ладиченко В., Головка Л., Сергієнко Б. Теоретико-правові засади поводження з відходами за законодавством Європейського Союзу. *Збірник наукових праць з екологічного, кліматичного та енергетичного права ЄС*. 2022. С. 16–42.

⁵ Plastic Strategy. URL: https://environment.ec.europa.eu/strategy/plastics-strategy_en

⁶ Directive (EU) 2019/904 of the European Parliament and of the Council of 5 June 2019 on the reduction of the impact of certain plastic products on the environment. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2019/904/oj>

⁷ Кузнєцова О. О., Корнієнко І. М., Ястремська Л. С. Управління відходами упаковки в державах-членах ЄС та Україні в контексті принципів циркулярної економіки. URL: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-390-3-13>

⁸ Зайкова Л. М. Окремі аспекти адаптації законодавства України про відходи до законодавства ЄС. *Правова позиція*. 2023. № 1 (38). С. 145–148. URL: <https://doi.org/10.32782/2521-6473.2023-1.28>

⁹ Директива Європейського Парламенту і Ради 2008/98/ЄС від 19 листопада 2008 р. про відходи та про скасування деяких директив. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_029-08#Text

відходами, знову використовуються для тієї самої мети, для якої вони були спочатку виготовлені¹⁰.

Директива ЄС про відходи передбачає також роздільний збір, як мінімум, чотирьох фракцій твердих відходів, серед яких: скло, папір, метал і пластик. При цьому різні національні законодавства можуть здійснювати ще ретельніше сортування сміття. Збору «рециклянтів» на муніципальному рівні служать пластикові або металеві контейнери різних кольорів або з різними написами. Для відходів, які не потрапляють до жодної з перерахованих категорій, встановлюють коричневі контейнери для біорозкладних відходів. Крім того, в окремих країнах здійснюється так званий збір відходів на узбіччях (*curbside waste collection*)¹¹.

Таким чином, слід зазначити, що в країнах ЄС проводиться послідовна робота щодо розбудови циркулярної економіки та досягнення кліматичної нейтральності до 2050 р. Одним із вагомих аспектів щодо досягнення амбітних кліматичних цілей є впровадження ефективної системи управління відходами, зокрема відходами упаковки і пластику.

¹⁰ Директива Європейського Парламенту і Ради 2008/98/ЄС від 19 листопада 2008 р. про відходи та про скасування деяких директив. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_029-08#Text

¹¹ EU members recycled 46% of waste in 2015 – Climate Action. URL: www.climateactionprogramme.org/.../eu_members_recycled